

Андрій Денисов,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового забезпечення
господарської діяльності
Харківського національного університету
внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-6256-0172

<https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-42-7>

УДК 347.73

Перспективи створення рестрикційного фінансово-правового режиму в інноваційній сфері

Враховуючи стрімкий технологічний розвиток сучасного суспільства, для розвитку національної економіки держава має розробити, створити та законодавчо закріпити ефективно діючий фінансово-правовий механізм забезпечення національної інноваційної політики. Водночас, досліджуючи питання засобів забезпечення інноваційної політики держави, більшість науковців концентрує увагу на засобах стимулювання створення, розробки та впровадження у виробництво інновацій. Однак міжнародний досвід прямо вказує на важливість створення механізму рестрикційних (обмежувальних) правових засобів в інноваційній сфері з огляду на реалії гібридних війн, економічної експансії, інноваційного шпіонажу та недобросовісних учасників ринку.

Саме тому актуальними є дослідження, спрямовані на створення спеціального правового режиму, а саме – рестрикційного фінансово-правового режиму в інноваційній сфері.

Дослідженню спеціальних правових режимів присвячено цілу низку наукових праць таких дослідників, як А.В. Матвеева, В.В. Шпаков, С.М. Прилипко, Р.П. Бойчук, С.В. Глібко, О.Р. Зельдіна та інших.

Однак дослідження спеціальних правових режимів у сфері інноваційної діяльності здебільшого обмежені стимулюючими правовими режимами, залишаючи поза увагою обмежувальні.

Мета статті – визначити на основі праць науковців та актів законодавства рестрикційний фінансово-правовий режим в інноваційній сфері як об'єкт фінансового права, а також дослідити його характерні риси.

У сучасному світі є неможливим розвиток державного виробництва без створення ефективно діючого фінансово-правового механізму забезпечення інноваційної політики. Лише залучення новітніх інновацій до виробництва дасть змогу національному товаровиробнику бути конкурентоздатним поряд із закордонними

товаровиробниками. Основними елементами фінансово-правового механізму забезпечення інноваційної політики є фінансово-правові засоби державного впливу та контролю. Водночас фінансово-правові засоби державного впливу можна поділити на стимулюючі та рестрикційні (обмежувальні). Саме до рестрикційних правових засобів можна зарахувати рестрикційний фінансово-правовий режим в інноваційній сфері.

Нині законодавство містить таке визначення спеціального режиму інноваційної діяльності – це правовий режим, який передбачає надання державної підтримки щодо стимулювання діяльності технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств у реалізації проєктів за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків [1]. Тобто законодавець обмежує спеціальний режим інноваційної діяльності лише стимулюючою функцією, не передбачаючи інструментарію рестрикційного характеру для обмеження певної інноваційної діяльності. Такий підхід не дає змоги ефективно протидіяти таким загрозам національній безпеці:

1) отримання доступу до інформації щодо інноваційної діяльності критичного для національної безпеки підприємства з метою здійснення акту інноваційного шпіонажу шляхом інвестицій у підприємство;

2) інвестиції в критичне для національної безпеки підприємство з метою подальшого перешкоджання його діяльності та/або ліквідації такого підприємства;

3) здійснення інноваційної діяльності, що несе ризик для національної безпеки (наприклад, інноваційна діяльність, що загрожує екології, може знищити робочі місця тощо). Щодо цього пункту слід зазначити, що держава має законодавчо закріпити перелік таких інновацій, що загрожують національній безпеці. Також у науковій

доктрині необхідно досліджувати такі інновації та виокремити їх у спеціальний вид.

Для протидії подібним загрозам необхідно створити механізм спеціального рестрикційного правового режиму інноваційної діяльності та внести відповідні зміни у вітчизняне законодавство. Перш за все необхідно внести зміни в Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»? закріпивши у ст. 1 можливість створення не тільки стимулюючих, а й рестрикційних спеціальних правових режимів інноваційної діяльності.

Основною причиною необхідності введення обмежень саме в інноваційній сфері є стрімкий розвиток механізмів, які дозволяють завдати значної шкоди національній інноваційній системі. Економічна експансія, гібридні війни, хакерські атаки, засоби інноваційного шпіонажу – все це зумовлює створення механізму захисту інноваційної системи шляхом обмеження чи заборони діяльності суб'єктів, що загрожують інноваційній системі держави. А.В. Матвеева, розглядаючи спеціальні режими господарювання, зазначає, що обмежувальні правові режими господарювання вводяться в разі необхідності посилення державного контролю [2, с. 39]. Тобто можна зазначити, що метою введення обмежувального фінансово-правового режиму в інноваційній сфері можна назвати також необхідність посилення державного контролю. Однак основною метою все одно виступає не посилення контролю держави, а необхідність захисту національної інноваційної системи та державної безпеки.

Для створення ефективно діючого механізму обмеження інноваційної діяльності, що загрожує національній безпеці, необхідним є визначення рестрикційного фінансово-правового режиму в інноваційній сфері.

Перш за все будь-який правовий режим запроваджується певними правовими засобами. Розглядаючи питання інвестиційної безпеки, В.В. Шпаков зазначає, що «засоби рестрикційного (обмежувального) характеру інвестиційної безпеки – це засоби, що вводяться державними органами з метою національної безпеки, мають тимчасовий характер та полягають в обмеженні діяльності інвесторів» [3, с. 4–5]. З цим визначенням потрібно погодитись, однак наголосити, що, на відміну від інвестиційної сфери, в інноваційній сфері рестрикційні засоби можуть мати не тільки тимчасовий, а й постійний характер (наприклад, обмеження впровадження у виробництво інновацій, яке буде мати значний негативний екологічний вплив). Використовуючи метод аналогії, можна дійти висновку, що рестрикційний фінансово-правовий режим в інноваційній сфері використовує засоби обмежувального характеру, що вводяться державними органами, мають тимчасовий або постійний характер та полягають в обмеженні окремих видів інноваційної діяльності, що загрожують національній безпеці. Базуючись на цьому, можна назвати мету введення рестрикційного фінансово-правового режиму в інноваційній сфері – тимчасове або постійне обмеження окремих видів інноваційної діяльності, що загрожують національній безпеці.

Науковці підтверджують право країни самостійно встановлювати заходи обмежувального характеру з метою захисту національних економічних інтересів, зокрема обмежувати іноземне інвестування [4, с. 48]. Водночас слід наголосити на важливості тези, що обмеження за окремих підстав потребує не тільки іноземне інвестування, а й діяльність вітчизняних інвесторів, що можуть діяти в інтересах країни-агресора, інших закордонних агентів або у власних інтересах, які можуть своєю діяльністю загрозувати національній

інноваційній безпеці. З метою більш ефективної протидії інвесторам, діяльність яких може загрозувати національній безпеці, необхідним є формування переліку таких суб'єктів та закріплення його у певному нормативному документі.

Слід зазначити, що можливість обмеження інвестиційної діяльності іноземних інвесторів передбачена ГК України, у ч. 4 ст. 394 якого зазначено, що законом може бути обмежено або заборонено діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями в окремих галузях економіки або в межах окремих територій України з огляду на інтереси національної безпеки України [5]. Видається за доцільне доповнити вітчизняне законодавство положеннями, що дозволяють б обмежувати або забороняти діяльність й вітчизняних інвесторів, з огляду на інтереси національної безпеки України. Це дозволить більш активно протидіяти вітчизняним суб'єктам, що діють в інтересах країни-агресора в умовах гібридної війни, та дасть змогу ефективніше забезпечувати національну інноваційну та інвестиційну безпеку і політику. Крім того, аналогічні положення мають бути закріплені щодо інноваційної сфери – необхідно створити механізм обмеження або заборони інноваційної діяльності вітчизняних та іноземних суб'єктів інноваційної діяльності.

Важливим фактором, який необхідно враховувати під час введення рестрикційного фінансово-правового режиму в інноваційній сфері, є необхідність поєднання публічних та приватних інтересів. О.Р. Зельдіна зазначає, що обмеження, які вводяться спеціальними режимами, мають вводиться для розумного сполучення публічних та приватних інтересів та з певною метою [6, с. 9]. Тобто завжди мають враховуватись приватні інтереси суб'єктів господарювання, а обмежувальний фінансово-правовий режим має вводиться,

якщо іншими шляхами неможливо забезпечити національну інноваційну безпеку та якщо потенційна шкода для держави та/або її громадян має критичний характер.

Отже, рестрикційний фінансово-правовий режим в інноваційній сфері пропонується визначити таким чином: правовий режим, який передбачає здійснюване державою тимчасове або постійне обмеження окремих видів інноваційної діяльності, що загрожують національній безпеці, які здійснюються вітчизняними чи іноземними суб'єктами. Вкрай важливою також є розробка дослідниками ефективного механізму фінансово-правових засобів, що є елементами такого механізму.

Враховуючи досвід застосування інших спеціальних правових режимів, пропонується розробити та законодавчо закріпити механізм введення спеціального рестрикційного фінансово-правового режиму для окремих галузей економіки, окремих інновацій (чи їх груп), окремих суб'єктів та окремих територій.

Рестрикційний фінансово-правовий режим в інноваційній сфері – правовий режим, який передбачає

здійснюване державою тимчасове або постійне обмеження окремих видів інноваційної діяльності, що загрожують національній безпеці, які здійснюються вітчизняними чи іноземними суб'єктами. Необхідність його введення зумовлена цілою низкою факторів: необхідність посилення державного контролю в інноваційній сфері; посилення загроз від діяльності потенційно недружніх суб'єктів у рамках економічної експансії, гібридної війни та інноваційного шпіонажу; загроза національній економіці, безпеці та екології, викликана впровадженням у виробництво окремих інновацій.

Нині національне законодавство не передбачає створення обмежувального фінансово-правового режиму в інноваційній сфері та сконцентроване виключно на стимулюючих правових режимах інноваційної діяльності, а отже, необхідне реформування цієї сфери законодавства. Можливим є створення механізму введення спеціального рестрикційного фінансово-правового режиму для окремих галузей економіки, окремих інновацій (чи їх груп), окремих суб'єктів та окремих територій.

Список використаних джерел

1. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України № 991-XIV від 16.07.1999 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 40, Ст. 363.
2. Матвеева А.В. Спеціальний правовий режим господарювання: поняття і види. *Право та інновації*. 2018. № 4. С. 39–44.
3. Шпаков В.В. Господарсько-правовий механізм забезпечення інвестиційної безпеки держави : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право (081 – Право)». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2021.
4. Теоретичні засади правового регулювання інвестування інноваційного розвитку в Україні : монографія / С.М. Прилипко, Р.П. Бойчук, С.В. Глібоко та ін.; за ред. Р.П. Бойчука. Харків : Право, 2014. 480 с.
5. Господарський кодекс України : Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
6. Зельдіна О.Р. Теоретичні аспекти спеціального режиму господарювання : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Донецьк, 2007. 40 с.

Денисов А. І. Перспективи створення рестрикційного фінансово-правового режиму в інноваційній сфері

У статті досліджено окремі наукові погляди на правовий механізм забезпечення державної політики та такий його елемент, як спеціальний правовий режим. Встановлено, що вітчизняне законодавство не містить визначення рестрикційного (обмежувального) фінансово-правового режиму інноваційної діяльності та передбачає лише стимулюючий правовий режим інноваційної діяльності. Наголошено на тому, що не будь-яка інноваційна діяльність має позитивний для держави характер, а окремі види інноваційної діяльності загрожують національній економіці та безпеці. Визначено основні причини, що зумовлюють важливість створення такого механізму забезпечення національної безпеки, як спеціальний рестрикційний правовий режим в інноваційній сфері.

Запропоновано визначити спеціальний рестрикційний правовий режим в інноваційній сфері як правовий режим, який передбачає здійснюване державою тимчасове або постійне обмеження окремих видів інноваційної діяльності, що загрожують національній безпеці, здійснюються вітчизняними чи іноземними суб'єктами.

Зазначається важливість виокремлення спеціального виду інновацій, що загрожують національній безпеці, а також окремих суб'єктів, що здійснюють інноваційну діяльність та своїми діями загрожують національній безпеці. Наголошено на важливості закріплення механізму обмеження інноваційної діяльності не тільки іноземних суб'єктів, а й вітчизняних.

Визначена необхідність закріплення в законодавстві механізму введення спеціального рестрикційного фінансово-правового режиму для окремих галузей економіки, окремих інновацій (чи їх груп), окремих суб'єктів та окремих територій.

Наголошено на тому, що рестрикційний фінансово-правовий режим в інноваційній сфері може мати в окремих випадках не тимчасовий (як більшість інших правових режимів), а постійний характер, з огляду на специфіку сфери та той факт, що окремі інновації та їх впровадження у виробництво завжди загрожують національній безпеці.

Зазначається, що з огляду на необхідність розумного сполучення публічних та приватних інтересів рестрикційний фінансово-правовий режим має вводиться лише у разі крайньої необхідності, якщо іншими засобами неможливо забезпечити національну інноваційну безпеку та якщо потенційна шкода для держави та/або її громадян має критичний характер.

Ключові слова: інноваційна політика, засоби забезпечення, національна безпека, спеціальний правовий режим, державна політика.

Денисов А. И. Перспективы создания рестрикционного финансово-правового режима в инновационной сфере

В статье исследованы отдельные научные взгляды на правовой механизм обеспечения государственной политики и такой его элемент, как специальный правовой режим. Установлено, что отечественное законодательство не содержит определения рестрикционного (ограничительного) финансово-правового режима инновационной деятельности и предусматривает лишь стимулирующий правовой режим инновационной деятельности. Отмечено, что не всякая инновационная деятельность имеет положительный для государства характер, а отдельные виды инновационной деятельности несут угрозы национальной экономике и безопасности. Определены основные причины, обуславливающие важность создания такого механизма обеспечения национальной безопасности, как специальный рестрикционный правовой режим в инновационной сфере.

Предложено определить специальный рестрикционный правовой режим в инновационной сфере как правовой режим, предусматривающий осуществляемое государством временное или постоянное ограничение отдельных видов инновационной деятельности, несущих угрозу национальной безопасности, которые осуществляются отечественными или иностранными субъектами.

Отмечается важность выделения специального вида инноваций, которые несут угрозу национальной безопасности, а также отдельных субъектов, осуществляющих инновационную деятельность, которые своими действиями несут угрозу национальной безопасности. Подчеркнута важность закрепления механизма ограничения инновационной деятельности не только иностранных субъектов, но и отечественных.

Определена необходимость закрепления в законодательстве механизма введения специального рестрикционного финансово-правового режима для отдельных отраслей экономики, отдельных инноваций (или их групп), отдельных субъектов и отдельных территорий.

Отмечено, что рестрикционный финансово-правовой режим в инновационной сфере может иметь в отдельных случаях не временный (как большинство других правовых режимов), а постоянный характер, учитывая специфику сферы и тот факт, что отдельные инновации и их внедрение в производство всегда несут угрозу национальной безопасности.

Отмечается, что с учетом необходимости разумного сочетания публичных и частных интересов рестрикционный финансово-правовой режим должен вводиться только в случае крайней необходимости, если другими средствами невозможно обеспечить национальную инновационную безопасность и если потенциальный вред для государства и/или его граждан имеет критический характер.

Ключевые слова: инновационная политика, средства обеспечения, национальная безопасность, специальный правовой режим, государственная политика.

Denysov A. Prospects for the creation of a restrictive financial legal regime in the innovation sphere

The article examines certain scientific views on the legal mechanism for ensuring public policy and such an element as a special legal regime. It has been established that domestic legislation does not contain a definition of a restrictive (restrictive) financial and legal regime for innovation and provides only a stimulating legal regime for innovation. It is noted that not every innovative activity has a positive character for the state, and certain types of innovative activity pose threats to the national economy and security. The main reasons have been identified that determine the importance of creating such a mechanism for ensuring national security as a special restrictive legal regime in the innovation sphere.

It is proposed to define a special restrictive legal regime in the innovation sphere as a legal regime that provides for a temporary or permanent restriction of certain types of innovative activities that pose a threat to national security, carried out by domestic or foreign entities, carried out by the state.

The importance of highlighting a special type of innovations that pose a threat to national security, as well as individual entities engaged in innovative activities, which by their actions pose a threat to national security, is noted. The importance of consolidating the mechanism for limiting innovative activities not only of foreign entities, but also of domestic ones, was emphasized.

The necessity of fixing in the legislation the mechanism for introducing a special restrictive financial and legal regime for individual sectors of the economy, individual innovations (or their groups), individual subjects and individual territories has been determined.

It is noted that a restrictive financial and legal regime in the innovation sphere may in some cases not be temporary (like most other legal regimes), but a permanent one, taking into account the specifics of the sphere and the fact that individual innovations and their introduction into production always pose a threat to national security.

It is noted that given the need for a reasonable combination of public and private interests, a restrictive financial and legal regime should be introduced only if absolutely necessary, if it is impossible to ensure national innovative security by other means and if the potential harm to the state and / or its citizens is critical.

Key words: innovation policy, means of support, national security, special legal regime, state policy.

